

Szinyei-Merse Pál

1845—1920

Mikor a kommun lángjai legmagasabbra csaptak, mult évi június végén, nagybetegen, ezer veszély és akadály között elutazott a fővárosból. Visszavágyott az ő szűkebb országába, Sárosba, hol fiatal éveit töltötte és ahol egy életre szóló festői impresszióit szerezte. München csak nevelte, Jernye gazdagította, lényre, lelkülete összeforrott a hazai föld, táj, égbolt segítségével. Ott halt meg Jernyén, a Szinyeik ősi kuriáján, hetvenötéves korában.

Szinye-Ujfalun született ősi magyar családból, atyja, Felix, sárosi főispán, aki az elnyomatás idején kemény magyárnak mutatkozott. Felsőbb gimnáziumi tanulmányait Nagyváradon végezte. Ott ismerkedett meg Mezey Lajossal, aki a 60-as években mint festő-fényképész (ez nem ritka típus akkor) elég jó hírnévnek örvendett. Már régebben kedvvel festegetett, a Mezey Lajossal való ismerkedés azután végleg a festői pályára terelte. Atyja nem sokáig ellenkezett, gyengéd szívi anyja pedig támogatta fiát elhatározásában s így 1864-ben a müncheni akadémián találjuk, ahol Strehuber és Anschütz meglehetősen szürke tanítását élvezi. Minthogy tehetség és ifjú murkakegy nem hiányoztak nála, az alapvető rajz- és anatómiai ismereteket hamarosan megszerzi, egyideig Wagner Sándor iskoláján is dolgozik, innen lép át 1867 őszén Piloty műhelyébe.

Tudjuk, ki volt Karl von Piloty. Nagy-

méretű vásznak, híjjával az igazi monumentalitásnak, kiálló színek, festői finomságok, harmóniára való törekvés nélkül, üres, semmitmondó színpadi gesztusok, a laikus megfélemlítő pathetikus beállítása alakoknak és jeleneteknek, — ezek jellemzik művészetét. Piloty tudása kétségtelen, viszont intenciói nem az igazi művész meggyőződéséből fakadtak. A fiatal festők mégis seregestül tödültek hozzá. A magyarok közül már ott voltak Benczur és Liczenmayer, egy ideig odatartozott Makart is, majd Leibl és Gabriel Max csatlakoztak. Szinyei megpróbálkozott a mester tanításához alkalmazkodni, de kevés sikerrel. «Sehol, de seholsem találtam én a természetben olyasmil, amilyent az iskolában a képekre festettek — írja jegyzetei között. A természetben minden, de minden merőben, másfolyon volt. Sokkal egyszerűbb ugyan, de sokkal szebb!»

Minthogy muszáj volt kompozíciót festeni, 1868-ban elkészítette a «Faunt» (Szépműv. Múzeum). Tárgyánál fogva Böcklinre emlékeztet, akivel a fiatal Szinyei bensős barátságba lépett és aki kétségtelen hatással volt reá pályája kezdetén; a festmény meleg tónus-szépsége azonban önálló érték és ma a Szinyei-oeuvre jelentős darabja. A 23 éves ifjú művészt mint teljesen érett és kiforrt mestert mutatja. Még ugyanazon évben festi az «Anyá gyermekével» című képet, a mely (két nem egészen egyező példányban) Amerikába került. De legjobban számot adnak igazi kvalitásairól sebtében odavetett vázlatai, a «Hintázók» (Nemes Marcel tulajd.) és a «Mosónók» (Wolfner Gyula tulajd.) mindkettő 1869-ből. Félretéve minden iskolai sab-

lont, színpadokban komponál. Meglepő, szinte egyedülálló kísérletek ebben az időben. Tudatos továbbfejlesztésük — sajnos — megszakadt. Böcklin barátsága és a müncheni környezet nem volt alkalmas milieu a folytatáshoz.

A háboru évében hazakerül és utazjáról fest nemes fölfogású szép arcképet, de már 1872-ben megint Münchenben terem és a „Szerelemes párt” festi, amelyet ugyancsak amerikaiak vettek meg. Böcklin atelier-szomszédságában ekkor kezdte festeni a Majálist. A Majális nem plein-air kép és Szinyeit nem tekinthetjük a plein-air előfutárjának. Erdemét egészen másútt kell keresnünk. Már a Hintázók-nál és Mosónók-nél csodáljuk festői memóriáját. Ezek a vázlatok ugyanis emlékezetből és nem közvetlenül a természet után készültek. A természetben látott táj vagy jelenet csodálatos erővel, de mindig költői átdolgozásban található föl nála. Ezért Szinyei-Merse nem mondható impresszionistának sem a szó helyes értelmében. Volt ugyan egy korszaka később, — és erre még rátérünk, — amikor a festői látásnak és érzékelésnek ehhez a formulájához közeledett, de ez már éppen nem leg-erősebb, igazi ideje. Tulajdonképpen művészi egyénisége a 60-as évek végén és a 70-es évek elején készült alkotásaiban tárul elénk valódi jelentőségében. A „Majális” a magyar festőművészetnek a Munkácsy „Siralomháza”-hoz hasonlóan fontos étappe-ját jelzi. Jelenti az első felszabadító lépést a tárgyi megszokástól, a kompozíció-fölfogás és a színjáték hagyományos sablonjától. Jelent-e európai értelemben vett haladást is? Határozottan igen. Indokolat-

lan tulzás volna ugyan kapcsolathozni Manet „Dejeuner sur l'herbe”-jével, amely 1863-ban keletkezett s amelynek történeti jelentősége a maga idején egészen más, sokkal fontosabb, még akkor is, ha a jóval későbbi „Majális”-vele szemben bizonyos szempontból — a szabaddabb, merészebb színtelfogás és kompozíció szempontjából — haladottabb is. Szinyei-Merse festménye számottevő alkotása a modern európai festőművészetnek, kompozíciójának szinte monumentális szépsége, a nagy régi mesterekre emlékeztető nobiles creje, színeinek szokatlan üdesége, bája teszi azzá.

Egy nagy művészi egyéniség revelálódott e páratlan alkotásban, nemzetünk szerencsétlenségének lehet mondani a megnemértést, balsikerit, amely mesterét érte. Tudjuk a kép kálváriáját. A bécsi világkiállításon rosszul függesztették, a kritika alig méltatta, a közönség észre sem vette. A művész elkedvetlenedve visszavonult és jernyei birtokán gazdálkodással, vadászgatással — gentry-módon tölti az időt, tiz esztendő, a legszebb, a legtermékenyebbnek ígérkező esztendőket. Megnőszik és a következő évben megfesti felesége arcképét. A „Lila-arckép” (1874) a „Majális” mellett másik kimagasló műve. A Szépművészeti Múzeum szerencséskezű igazgatójának, Petrovics Eleknek érdeme, hogy a nagy mesternek ezt a munkáját még idején meg tudta szerezni. Egyes kisebb, játszi kedvességű, vázlatos alkotások („Tourbillon”, „Tündérek tánca”), ha nem kerülnének ki csetje alól a következő években, alig tudnók, hogy Szinyei mint festő is működik. Végre családi és anyagi körülmények változást hoznak életmódjában. Már

nem Münchenbe készül, Bécsbe megy 1882-ben. Itt festi a „Pacsirtát” (amely Kohner Adolf dr. báró hőkezűségéből szintén a Szépművészeti Múzeum tulajdona). A Künstlerhausban kiállítja a Faunt, a Majálist, a Lila-arcképet és a Pacsirtát, — szóval, a Szinyei-oeuvre-ját. Gyéren, vállvergető, diésérő nyilatkozatok némely lapokban. Egyéb semmi. Eladásról szó sincs. Pestre is lerándul és a Mücsarnokban próbál szerencsét munkáival 1883-ban. Hüvösen fogadják. Képzőművészetünk akkori pápája, Keleti Gusztáv, tudományosan is megállapítja fogyatkozását: „delirium colorans”-ban szenved. Ideje még nem érkezett el. Művészetünk akkori hatalmasainak meg volt minden okuk, hogy Szinyei elől tudva vagy tudatlanul elzárják az érvényesülés útját. Előkelő, nobiles gondolkozásától, finom, érzékeny művész-lelkületétől a testileg hatalmas férfinak távol állott a túlekedés. Megbántva, megbénítva kerüli a harcot és ismét visszavonul vidéki magányába. Mint afféle pingálógató gazda-ember festőget még hébe-korba, tavasszal a vadászt, ki lesbe áll a vadra: „Oculi” (1894), a következő télen „Hóolvadást” (1895), majd meg a nyáron a pipacsokkal ékes búzaföldet („Pipacsok közt”, 1896, Szépm. Muz.). A milléniüm esztendejében kezdenek rá emlékezni, az ezredévi kiállításra előkotorják műterméből a porlepte „Majális”-t és egyéb képeit s összesen nyolc művel szerepel. A fiatal nagybányai garda ekkor már megtörte a jeget s a sokáig mellőzött mestért diadallal valija vezérének. Szinyeit ünneplik. A „Majális”-t megvásárolja az állam 4000 forintért. De a művészt mintha valamely

csásos ígézet tartaná fogva még mindig, — nem lesz többé igazán a művészeté. 1897-ben képviselői mandátumot vállal s egy cikluson át mint képviselő működik, ami újabb, csaknem ötesztendei miniszt jelent a művészet számára. 1905-ben a Nemzeti Szalon (akkori helyiségében, a Ferenciek-terén) kollektív kiállítást rendez műveiből. Nagysága, jelentősége teljes egészében bontakozik ki ezuttal. Szinyei azontul mint modern művészetünk kiváló reprezentánsa szerepel itthon és a külföldön. Al mester művészi creje azonban a régivel nem vetekedhetik többé. Festési módja is megváltozott. Most már festőállványát ő is impresszionista módon odakünn állítja föl a természetben és különösen a jernyei park virágzó fáit, bokrait festi kedvvel. Szép és kellemes képek, híjjával régi kvalitásainak és híjjával azoknak az esszenciálisan jellemző festői tulajdonságoknak, amelyek akár egy Monet, akár egy Ferenczy enemű alkotásainak erejét és értékét teszik.

Műveinek anyagi értéke rendkívül emelkedett 1910 óta, amikor Tisza István gróf «20.000 korona» címmel egyik képéről hosszabban emlékezett meg Herceg Ferenc revüjében, a «Magyar Figyelő»-ben. (A kép: «Parktan», Elek Pál tulajdonában van.)

Művészi jelentőségét akkor fogjuk igazán értékelni tudni, ha a Szépművészeti Múzeum modern képtárának átrendezési munkálatai befejeződnek és a mult század legkiválóbb magyar mesterei, Munkácsy és Paál László mellett Szinyei-Merse Pál oeuvre-jét is méltó keretben látjuk együtt.